

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

České právní dějiny

Vývoj státu do roku 1620

Nad'a Štachová

Dvě základní otázky - kdy vzniká stát, jaké jsou jeho definiční znaky?

- území
- obyvatelstvo
- státní aparát
- kontinuita moci
- státní ideologie

Sámova říše

- federace v čele s cizincem - francký kupec Sámo (zemř. 659)
- obrana před Avary a Merovejci
- zajistila nepřetržité trvání slovanských kmenů ve střední Evropě

Velká Morava

- původně kmenová organizace
- pohanství nejen náboženstvím, ale i právem, ústavou sjednoceného kmene
- přijetí křesťanství znamenalo stát se součástí „kmene křesťanů“, stát se součástí panství franckého císaře
- řešení - založit si samostatný stát
- podařilo se Mojžírovcům
- 831 křest všech Moravanů
- Rostislav vybudoval stát jako organizaci
- hrady centrem politického, soudního, vojenského, hospodářského i náboženského života hradskeho okrsku
- nutnost vlastní církevní organizace - založení arcibiskupství
- Metoděj hlavou zemské církve
- důvody zániku: slovanská liturgie, smrt Metoděje, nátlak Maďarů, překonaný systém správy

Vznik českého státu - současný pohled historiků

- Spojen s Boleslavem I. a 10. stoletím
- území nacházející se v určitých hranicích, proměnlivé
- správní struktury - hradský systém, církevní organizace
- obyvatelstvo - všichni svobodní Čechové - *Bohemenses*, politický národ
- státní ideologie - kult sv. Václava, *pax* - mír, řád, pořádek, kosmický řád (vesmír)
- nástupnictví Přemyslovců - Břetislavův stařešinský řád, nastolování knížat

Vznik českého státu - dobový pohled kronikářů

- Kosmas - stát = nutné zlo x Kristián - město (Praha) = řád
- Přemyslovský mýtus - ztvárnění ve Znojenské rotundě (1134), gotické zobrazení v Pulkavově kronice (15. století), Hájkova Kronika česká (1539, 1541)

Kristiánova legenda, 2. kap. (10. stol.)

„Ale Slované čeští, usazení pod samým Arkturem a oddaní uctívání model, žili jako kůň neovládaný uzdou, *bez zákona, bez knížete nebo vládce a bez města, potulující se roztroušeně jako nerozumná zvířata*, toliko širý kraj obývali. Konečně když byli postiženi zhoubným morem, obrátili se, jak pověst vypravuje, k nějaké hadačce se žádostí o dobrou radu a o věštecký výrok. A když jej obdrželi, založili hrad a dali mu jméno Praha. Potom nalezše nějakého velmi prozíravého a důmyslného muže, jenž se jednom orbou zabýval, jménem Přemysla, ustanovili si ho podle výroku hadaččina knížetem nebo vladařem, davše mu za manželku svrchu řečenou pannu hadačku. A když byli takto konečně vysvobozeni z rozličných ran morových, stavěli si v čelo po svrchu řečeném knížeti vladaře neboli vévody z jeho potomstva, sloužíce modlám a bůžkům a bujně slavíce oběti podle pohanských obyčejů, až nakonec vláda nad tou zemí připadla jednomu z rodu těchto knížat, jménem Bořivojovi.“

Kosmas, Kronika Čechů, kap. 3. (12. stol.)

„... chceme jen něco málo, ale pravdivého povědět o tom, jaký byl onen první věk. *Byl přešťastný, spokojený se skromnými výdaji a nenadýmající se hrdou pýchou.* ... K tomu, kdo byl považován v svém kmeni nebo pokolení za osobu pro své mravy lepší nebo pro své bohatství za váženější, se scházeli z dobré vůle, *bez biřice, bez pečeti,* a rokovali o svých rozepřích a křivdách, které kdo utrpěl, bez újmy svobody.

... Jak jsi politování nad míru hoden, ó lide, jenž neumíš svobodně žít, svobodu, kterou žádný dobrý muž neztrácí leda s životem, tou vy ne bezděky zhrdáte své šíje dobrovolně poddáváte nezvyklé porobě. Běda, pozdě budete toho marně litovat, jako litovaly žáby, když vodní had, jež si učinily králem, počal je usmrcovat. ...

... *Tento muž, jenž vpravdě pro svou mužnost zasluhuje slout mužem, upoutal zákony tento bezuzdný kmen, nezkcrocený lid mocí zkrotil a uvedl v poddanství, jež jej i dnes tíží, též vydal všechna práva, jimiž se tato země řídí a spravuje, sám s Libuší samou.* ...“

21 Znojmo, rotunda sv. Kateřiny,
obraz Davidův Převedení na trůn

wteky. akterez koly tu na
wsieczky gfu zbyly azbyly
skrutny. Atak wzeske ze
a blaznywa walka zenska by
konana (achawny koncz wza-
dm let ty diewky wzeske ze
anowaly gfu gudzta nemyla
skrutnost ablarnewstwy
e. gte wdowy panny ygyne
mzala gest. ucb gich nestedet

wy lueku bragymigesto my
teko slowe pomczyl gest / z b
to wlastyflawa wyszel gest
dysslaw. gemuzto tyech zasson
klanem wewodu gestym mu
bogye gmyel gest / yalz poton
powredyeno na onoho myesta
slawa wstupil gest byl syn
pomzem kuzzomyl dyto w
pokoyne zemy zprawowal

Moravský exkurz

- připojení Moravy Oldřichem na počátku 11. století
- obrana před sousedy: Polskem, Uhrami a bavorskou markou
- velkomoravská kontinuita správy
- v pramenech označovaná jako jednotné území dělené na části (*partes*) - Olomoucko, Brněnsko, později Znojensko
- titulatura moravských knížat i biskupa olomouckého - moravská, nikoliv podle částí
- úděly - novodobé označení pocházející od Jungmanna, žádné neexistovaly
- od 2. pol. 12. století - nová titulatura - objevuje se termín moravský markrabě (x kníže, tetrarcha) = „náměstek českého knížete na Moravě“
- Vladislav Jindřich - sjednotil Moravu, titul markraběte jiný obsah = vládce sjednocené Moravy
- moravská sekundogenitura - od Karla IV.

Reforma Jindřicha Zdíka a církevní správa Čech a Moravy

- instituce vlastnických kostelů pocházející z germánského práva
- zřízení pražského a olomouckého biskupství
- hradské kostely -> velkofarnostní organizace, v čele arcikněz
- pozvolné budování farní sítě „zdola“ (na venkově)
- podstata reformy: vybudování nezávislé církevní organizace, která bude podléhat biskupovi, biskup bude volen kapitulou
- zřízení arcijáhensství
- farnost (postupně získávají farní práva)-> arcijáhen (dohled na farnosti) -> biskup

Obrysy stavovského státu

- po vymření Přemyslovců potřeba navázat na přemyslovský mýtus
- zemskou obcí vybrán Jan Lucemburský, drží se dynastický model
- Inaugurační diplomy (1310 pro Čechy, 1311 pro Moravu) - dohoda se zemskou obcí, Magna charta české šlechty:
- osvobození od všech daní kromě výslovně uvedených
- zemské úřady nesmí zastávat cizinci
- dědické právo se vztahuje i na ženské potomstvo až do 4. kolena
- právo šlechty neúčastnit se dobovačných válek za hranice země
- svobody základním kamenem ústavního uspořádání až do Obnoveného zřízení zemského
- obrat k vytvoření skutečného dualismu (spoluvlády) panovnické a šlechtické moci

Thames de gra Boemie et polonie Rex, sacri Impij avra montes vicarius generalis, ac Luxemburgus comes, uniuersis Regni et marchionatus nri Bohemie fidelibus quibus nosse fuit oportum saltim noticiam subscriptor. Ad pascha sequenti quademata. diuina disponente clemencia, sublimati. ad hoc feruentibus votis intendimus, ut nri Regni tempore, nri ditioni subiectis libere optata gouernare videntur, pericula ac a malignorum prece inuicibus sedent sedendo quiescant, in pacis tranquillitate, in tabernaculis fiducie, ac temporalium reque opulencia. quod tunc salubrius fieri, et comodius expediri credimus, si ius suum tribuatur, et ultra debeat non arretur. Hoc donec attendentes omnes Regni nri Bohemie, et marchionatus principes, ecclesiasticos et seculares, barones, nobiles, episcopos, clericos, et uniuersos nri ditioni subiectos, quos fauore et aplausu fauorabiliter amplectentes, eisdem diximus promittendum, quod omnia eorum iura, consuetudines, que et quas a nris habuerunt, et habere consueverunt, hereditariis iuris habeant volumus, et tunc et eadem inconvulsa conseruare dilectione, quod omnia eorum privilegia, que a nris habent, hereditariis volumus nris confirmare sigillis. preterea ut nri subiecti vobis nri preterea sonant beniuolentiam, promittimus ut nullam exactionem vel exactionem que per vulgare dicit nisi nos potestatem ducere continget, seu in liberorum nrorum filiorum, et filiarum coniugali copulatione, ab eis aliquatenus exigantur. Cetero, ut nri Regni et marchionatus ad uoluntatem suam, obsequia pollicemur eisdem, quod nunquam aliam alii quam eorum in eorum aliquod officium, quippe committimus, insuper communi voto parentum effectum, successione suam de iure ad posterum dementem assentientes, volumus, quod filii filiarum, et filiarum seu fratrum eorum, de filiis nris, quorum generationem, et ditionem, aliam nri subdia bona ad nos, tamquam ad nos, nisi ipse crimen consistendum forent, deuoluant, seu nro errore applicent. Porro, ut suis reuerentibus nri subdia quiescent intendunt, et comodius conuiescant, hanc eis iurimus, facere gratiam specialem, quod ultra metas Regni nri Bohemie, et marchionatus marchionatus, ad quorum defensionem principes, barones, nobiles Regni nri Bohemie, et marchionatus marchionatus, contra omnes homines nobis affectu fidei, promiserunt, per subingrediente aliam, Tre alienigenam eos nullatenus compellemus. Postremo, cum iuramentum que per vulgare dicit in casibus superius expressio, necnon in constitutione Regis Bohemie, in quo casu Berona eorum est tollenda, ac per nos contigerit, volumus, ut plus quam in eadem iuramento de lanceo requiratur, vel aliquatenus exigatur, et ut omnia et singula sigillis nre excellentie fecerunt, omnino. Dat. Carissime. xij. kal. Julij. Anno dmi millesimo, ccc. undecimo. Regnorum vero nri anno primo.

Koruna království českého

- za Lucemburků nové územní zisky -> nové velmocenské postavení českého státu ve střední Evropě
- snaha udržet trvalost a celistvost tohoto dynastického útvaru, jehož jednotlivým územím byla ponechána autonomie
- vláda českého krále dvojího druhu: a) bezprostřední jako suveréna; b) jako lenní pán
- pojem Koruna vznikl ve 12. století v Anglii, rozvinul se ve Francii, odtud importován
- středověký, v dobové symbolice zakotvený výraz odosobnění panovnické moci
- různá pojetí: Koruna = stát, území českého státu; Koruna = polická reprezentace (král a stavy); Koruna = nadstátní význam analogický pojmu říše (symbolizován souborem korunovačních insignií a relikvií), právnická osoba

Země stavů a krále

- stavovské myšlení x Habsburkové - centralistický model
- stav - obec - země - tři základní pojmy stavovského uvažování
- nový administrativní aparát budovaný na pěti novověkých principech: kolegialita, centralita, resortní systém, stálost místa, stálost doby
- v Čechách soustava institucí protoparlamentárního typu: krajské sjezdy, český zemský sněm, generální sněm
- 2. pol. 16. století ve znamení náboženských sporů - vztah mezi panovníkem a stavy se přenesl na novou úroveň ->
- Rekatolizace x náboženská svoboda
- Česká konfederace 1619 - smlouva mezi stavy pěti zemí České koruny, federativní uspořádání, evangelický program
- Obnovené zřízení zemské 1627, 1628 - cesta k absolutismu